

Після проведених досліджень високоінтелектуальних і високодивергентних (творчих) дітей у 60-70-ті роки (Дж.Гетцельс, П.Джексон, М.Осборн, К.Тейлор, П.Торренс та ін.), з'ясувалося, що природа здібностей є ще більш поліфонічною. Перспективи здібних дітей визначаються рівнем їх досягнень і (або) потенційними можливостями в одній чи кількох галузях: інтелектуальній, академічних досягнень, творчого або продуктивного мислення, спілкування і лідерства, художньої діяльності, рухової діяльності. Отже, поступово відбувся перехід від обмеження здібностей інтелектом до дослідження інших видів здібностей: творчих, лідерських, художніх та ін.

Для процедури виявлення здібних дітей, складання програм навчання створені численні моделі чи концепції здібностей: "трикіляцева" модель Дж.Рензулі, чотирикомпонентна модель Дж.Фельдхьюсена, триархічна теорія Р.Стернберга, моделі Б.Блуна, Ф.Уїлмса та ін. Цінність різних концептуальних підходів полягає в багатобічному охопленні аспектів здібностей, що допомагає в практичній реалізації проблеми.

З усього вищенаведеного можна зробити висновок, що меж для визначення здібностей не існує. У вітчизняних та зарубіжних дослідженнях простежуються тенденції необхідності удосконалення системи навчання, що дозволило б здібним дітям виявляти свої особливості, розвинути як талановитій особистості. Актуальним залишається питання про діагностику, навчання здібних дітей, про особливості корекції їх творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А.А. О направлениях и задачах научной разработки проблемы способностей // Вопросы психологии. - 1987. - № 1. - С.119-124.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. - М.: Педагогика, 1987. - 250с.
3. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование. - К.- Д., 1994. - 45 с.
4. Матюшкин А. Психология творчества. - М., 1992.
5. Тарасова К.В. Онтогенез музыкальных способностей: Педагогическая наука - реформе школы. - М.: Педагогика, 1988.
6. Шрагтина Л.И. Логика воображения. Учебное пособие. - Одесса: Полис, 1995.

Едуард Брилін

МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Перед сучасним суспільством постає актуальна проблема оновлення української культури, науки й освіти, за основу розвитку яких узято ідею національного відродження, вивчення та практичне застосування національної спадщини.

Музична культура, як складова частина української культури, у цій справі звертається до кращих зразків музичного мистецтва композиторів-класиків та народної творчості.

Українські видатні музичні твори минулого та сьогодення формують і поглиблюють національну свідомість особистості, служать засобом збереження соціальної пам'яті нації.

Багатство спадщини, славні традиції, самобутні фольклорні джерела дали творче натхнення цілій плеяді видатних митців, творчість яких відбиває музичне життя свого часу, історично визначаючи певне місце і роль музичної творчості у загальному культурному процесі. Вони розкрили шляхи поєднання народної і професійної творчості в різних музичних жанрах, викристалізували національний музичний стиль. Одночасно індивідуальний стиль кожного формувався на ґрунті всебічного засвоєння музичних знань, удосконалення композиторської техніки, дедалі глибшого проникнення в життя народного духу та закономірностей українського фольклору. Життя і творчість кожного справжнього митця, громадська діяльність і художні міри зливаються в єдине ціле. Прагнення служити суспільному прогресу, реалізація своїх творчих сил і віддача їх люду – головна заповідь виникнення художніх цінностей, що стають надбанням народу, залишаючи слід в історії розвитку культури.

Основною умовою існування і розвитку останньої є процес історичного становлення музичного інтелекту, який характеризується відповідними традиціями творчого мислення композитора,

виконавця і слухача конкретної епохи. Цими факторами обумовлено формування музичної культури майбутнього композитора. Оптимальному вирішенню цієї проблеми сприяє створення атмосфери співтворчої діяльності в процесі навчання. Без глибокого осмислення того, що досягнуто в минулому, неможливий підхід до теорії всебічного розвитку особистості.

Усупереч існуючим педагогічним позиціям щодо чіткої стильової регламентації принципів виконавства, які реалізуються в академічній сухості і схематичності мислення, існує альтернативний підхід до вирішення цієї проблеми. Суть його полягає в тому, що роль кожного стильового періоду інтелектуальної спадщини минулих епох настільки ж значуща, як нові стильові відкриття. В цьому полягає універсальність мислення видатних композиторів і запорука довговічного життя їх творів.

Атмосфера співтворчості базується на комплексному підході до аналізу музичних творів, на розвиткові умінь освоювати природу багатоваріантного прочитання авторського тексту. Комплексний підхід включає сукупність засобів художньої виразності, пізнання їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Пошук алогічного штриха дозволяє коректувати відповідну темпову, динамічну, темброву та інші особливості музичної мови. Багатоваріантне бачення виконавського прочитання музичного твору розвиває музичне мислення, творчу інтуїцію, сприяє культурологічному сприйняттю творчості митця.

Процес пізнання для виконавця і композитора завжди конкретний і пов'язаний з пластикою інструментальних ігрових рухів, удосконалення яких є важливим аспектом музичної культури. Мистецтво музичного звуковідтворення однаково важливе як на початковому етапі оволодіння виконавськими навиками, так і в процесі конкретної інтерпретації зрілого митця.

Момент співтворчості необхідний для набуття особистого досвіду, активного пошуку творчої інтерпретації, міри і ступеня інтенсивності ігрового руху, освоєння засобів художньої виразності музичного інструмента. Тільки таким чином можливо запобігти одноманітності звукового забарвлення, стандартизації ігрових прийомів і прицелити інтерес до створення особистої творчої звукової картини.

Варіантність тлумачення здійснюється лише за умов глибокого розуміння художньої сутності творів. Без розуміння предмета інтерпретації виконавство стає лише відтворенням нотного тексту. Осягнення художнього змісту, сутності виражальних засобів забезпечує принципову можливість інтерпретації музичних творів у будь-якій формі вираження – словесному тлумаченні, виконавстві, імпровізації та інших формах. Розуміння художньої сутності музичних творів потребує виконання двох основних типів дій: розпізнавання смислових компонентів та осмислення їх в узагальнених і контекстних значеннях.

Дія розпізнавання полягає у співвідношенні наявного сприймання з тим, що пов'язане з довгостроковою пам'яттю, завдяки чому виділяються смислові компоненти в творі. Дія осмислення полягає у визначенні конкретних знань смислових компонентів та їх актуалізації. Формування виконавських умінь на етапах ознайомлення, відпрацювання, закріплення відбувається ефективно в процесі співтворчості педагога і студента.

Методологічно важливим положенням системи, спрямованої на оптимізацію творчого навчання студентської молоді, є глибоке розуміння психолого-педагогічних механізмів розвитку індивідуальних здібностей особистості.

Згідно із законом екстраполяції будь-яка якість, розвинена в окремій формі творчості, часом виявляється в інших. Тому сформовані творчі установки в музичній виконавській діяльності, позитивно впливають на вивчення інших спеціальних дисциплін і на мислительний процес у цілому.

У ряді наукових праць ведуться пошуки оптимальних шляхів проведення оптимізації процесу навчання, оволодіння та оперування знаннями, музично-слуховими уявленнями, спрямованих на інтегріфікацію слухової та мислительської діяльності. Завдання музичної сучасної педагогіки полягає в розвитку ініціативи й творчої самостійності, де вищою формою їх вияву є імпровізація та створення музичних творів. Умовою творчого процесу є необхідність вільного вибору його елементів. Оптимальному вирішенню цього завдання сприяє створення атмосфери співтворчості педагога і студента під час індивідуальної роботи зі спеціальних музичних дисциплін. Багатогранне виконавче прочитання музичних творів допомагає розвитку естетичного смаку, логіки мислення, творчої ініціативи. Музично-виконавчий процес одночасово є процесом творчого мислення та

окремих ігрових дій, які удосконалюються з пізнанням інтерпретаційного задуму автора художнього твору. Тому важливо розвивати музичну індивідуальність, створюючи творчі ситуації, допомагаючи реалізувати художні здібності.

Предметом творчості стає сама особистість. При цьому важливо виділити такі основні етапи розвитку творчої реалізації: 1) осмислення ланок творчого процесу; 2) систематизація основних творчих якостей особистості як педагогічної мети; 3) розкриття системи творчих ситуацій; 4) з'ясування головних напрямів та сфер формування творчої особистості.

Центральною ланкою творчого процесу є його кульмінаційний момент – натхнення, “еврика” – який включає і суперечність напруженого пошукового мислення, й емоційну насиченість психіки переживанням, і проникненням інтуїції в невідоме, і непізнану роботу несвідомого, яке вказує на напрями художнього пошуку. В цьому важливу роль відіграє естетичне відчуття, яке допомагає правильно формувати прекрасне.

Культура особистості забезпечується розвитком різних видів творчості. При цьому прояв здібностей не оцінюється кількістю набутих знань, умінь та навичок, а перш за все динамікою їх розвитку, міцністю, швидкістю, глибиною і легкістю їх засвоєння. В процесі розвитку творчих здібностей студента важливо визначити механізм формування якостей митця. Класифікація цих якостей дозволяє виділити перші прояви творчих елементів, своєчасно зосередити увагу на їх розвитку, використати ефективні засоби для стимулювання творчої діяльності.

Одним із шляхів розвитку творчих здібностей на індивідуальних заняттях є метод інструментальної імпровізації. Перевага імпровізаційності полягає в тому, що дає змогу розвитку фантазії і може стати першою сходинкою в творчому самовисловленні музичними засобами. Для того, щоби навчити студента імпровізувати, необхідна поступовість: спочатку освоїти прості варіаційні прийоми, підбирати на слух народні пісні, мати уявлення про модуляції, вільно орієнтуватись в акордах, підбирати акомпанемент до відомих мелодій. Варіаційні прийоми розвитку музичного фрагменту чи цілого твору глибоко кореняться в народній музиці, а тому матеріалом для навчального процесу потрібне широкє використання українського музичного фольклору та творів українських композиторів-класиків.

Ольга Лазаревська, Оксана Дубас, Оксана Струк

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Найбільш повне розкриття потенціалу обдарованих і талановитих дітей є актуальним завданням сучасної освіти. Психологічні дослідження показали складність феномену обдарованості, залежність його розвитку від умов виховання та навчання.

Зусилля теоретиків і практиків музичного виховання спрямовані на пошуки оптимальних методів впливу на психіку дитини, які б сприяли розвитку творчих здібностей її особистості. Центром пошуків та експериментів у цій галузі є насамперед школа.

Більшість психологів розглядає креативність (творчий потенціал) людини як один з важливих і в певній мірі незалежних факторів обдарованості. П. Торренс визначив креативність, як процес, який містить пошук і визначення проблеми, висування гіпотез і пошук їх вирішень. Головну роль при цьому відіграє дивергентне мислення, здатне привести до несподіваних висновків. Креативність обов'язково передбачає інтелектуальний розвиток особистості вище середнього рівня, бо лише такий рівень може забезпечити основу для творчої продуктивності.

Музика – один з навчальних предметів, що сприяють формуванню творчих рис структури особистості. Але навіть найкраща концепція музичного виховання не реалізується сама собою. Вона повинна бути, перед усім, основою для творчої діяльності вчителів.

Психологи виділяють важливу роль свободи активності в процесі розвитку особистості, зокрема, відзначають велике значення творчої активності, яка полягає саме в процесі творення, незважаючи на результати. Стимулююче-виховні переваги творчої активності підтверджує в своїх дослідженнях психіка дитини Ж.Піаже. Польський психолог Ян Вершиловський підкреслює велике виховне значення музично-творчої активності, твердячи, що музика найбільше стимулює до творчої